

משך חכמה

פרשת נח, פסקא יב-יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקי טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

האם מזבח של נח היה כדיון במה, או כדיון בית המקדש

(ח, כ) ויבן נח מזבח. אמרו במדרש רבה (נח, לד, ט) במזבח הגדול בירושלים. יתכן¹ לפי זה, דכאן היה דין קדושת בית המקדש, ומשום זה, אף על גב דאין מזבח בבמה (זבחים קח, ב), ואין ריח נחוה בבמה (זבחים קיג, א), היה כאן מזבח וריח נחוה, ונח היה

שבזמן נח עוד לא היה בית המקדש והותרו הבמות, מכל מקום, כיון שבנה נח מזבח במקום המזבח הגדול בירושלים, היה לזה דין של מזבח בבית המקדש, ואפשר להוסיף נופך, דבמקום המקדש לא הותרו הבמות מעולם, ומבריאת העולם המקום קודש, והמקריב בו מקריב מדין קרבן בבית המקדש]. לפיכך היה בהכרח שיהיה שם מזבח, והיה לריח ניחוח, לכן דקדק הכתוב שבנה מזבח והקריב לריח ניחוח.

אלא שלפי זה קשה, הרי צריך גם כהן, אלא דלא קשיא, דבאמת נח דינו ככהן, דמבואר במדבר רבה (ח, ד), דלפני שעמד שבט לוי היתה העבודה בכורות, והיה דינם ככהנים, ומבואר שם, דנח היה דינו ככהן, ובזה מיושב נמי מדוע לא כתוב ששחט את הקרבנות, כיון שבאמת נח לא שחט את הקרבנות, אלא בניו שחטו, שאף על פי שנתבאר שהיה צריך כהן, היינו דוקא בהעלה, אבל שחיטה כשרה בור (ברכות לא, ב. ועוד), לפיכך עשה נח רק העלה, והשתא מיושב כל הדקדוקים הנ"ל.

אלא שעוד צריך ביאור, דמבואר בזבחים (קטו, ב) שאפשר לעלות בכמה בין חיה ובין עוף, מה שאין כן בבית המקדש, לא הותר חיה, ולא כל הבהמות, אם כן קשה, איך הקריב נח חיה, והרי דין בית המקדש היה למזבח זה, ואין לומר דהקריב רק בהמה ולא חיה, דלשון הכתוב משמע שהקריב הכל, דכתיב ויקח "מכל הבהמה", וחיה בכלל בהמה, וכן מבואר בזבחים (שם) שהקריב מהכל, ונבאמת היה אפשר לומר דרבי אלעזר בן עזריה חולק, וסובר שלא הקריב רק מהבהמה, אלא שאין צורך לומר דפליג.

ומבאר המשך חכמה, דאף על פי שדין מזבח זה היה כבית המקדש, מכל מקום, לענין הקרבת חיה ושאר בעלי חיים טהורים, היה דינו כבמה, והטעם, דהנה איתא במדרש (ויקרא רבה כז, ו) "אמר ר' יהודה בר ר' סימון, אמר הקדוש ברוך הוא, עשרה מיני בהמות מסרתי לך, שלשה ברשותך וז' אינן ברשותך, שלשה ברשותך (דברים, יד) שור שה כשבים ושה עזים, וז' אינן ברשותך, איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר, לא הטרחת עליכם, ולא אמרתי אליכם להתייגע בהרים להביא לפני קרבן מאלו שאינן ברשותך, אלא ממה שברשותך, מן הגדל על אבוסין, הדא הוא דכתיב שור או כשב או עז" ע"כ.

[יב]

(ח, כ-כא) ויבן נח מזבח לה' ויקח מפל הבהמה הטהרה ומפל העוף הטהור ויעל עלת במזבח: וירח ה' את ריח הניחח ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע

¹ [יב] תוכן דבריו. על הפסוק "ויבן נח מזבח לה' ויקח מפל הבהמה הטהרה ומפל העוף הטהור ויעל עלת במזבח", איתא במדרש רבה (נח, לד, ט) "רבי אלעזר בן יעקב אומר על מזבח הגדול שבירושלים". פירוש, דהמילה "מזבח" נראית מיותרת, דכבר כתיב שבנה מזבח, ודי לכתוב שהעלה עולות, וידענא דהוא על המזבח. ומפרש רבי אלעזר בן יעקב, דבא ללמד, שמקום המזבח היה במזבח הגדול בירושלים. אלא שעוד צריך ביאור, מה נתכון הפסוק ללמד בזה, ומאי נפקא מינא אם היה זה במקום המזבח הגדול, או לא.

ומבאר המשך חכמה דשיטת רבי אלעזר בן יעקב באה ליישב הרבה מאוד ענינים, וכדי להבין זאת יש להקדים.

דהנה בזמן שהיה היתר להקריב בבמות, מבואר בזבחים שיש לקרבנות על הבמה דין אחר מקרבנות במשכן ובבית המקדש: א. איתא בזבחים (קח, א) דאין דין של מזבח בכמה, כלומר אין צורך להקריב על גבי המזבח בכמה, אלא אפילו מקריב על אבן או על הסלע הוי הקרבה, ולכן בזמן איסור הבמות, אם מקריב על אבן חייב, דנחשב שמקריב בחוץ, כיון שאין דין מזבח בחוץ. [ואף על פי שדין זה מחלוקת תנאים היא, מכל מקום, מבאר המשך חכמה, דאפילו למ"ד אין מזבח בכמה אתי שפיר].

ב. מבואר בזבחים (קיג, א) "ר"י אומר: אין מנחה בכמה, וכיהוין ובגדי שרת, וכלי שרת וריח ניחוח". פירוש, דבהקרבה בכמה אין צריך להיות כהן, ולא בגדי שרת, ולא כלי שרת, ולא צריך להיות לריח ניחוח. דהיינו שבבית המקדש אסור לצלות אברים, ואחרי כן להקריב, שאין זה ריח ניחוח אבל בכמה אין צורך לריח ניחוח (רש"י, שם).

והשתא יש לדקדק כמה דקדוקים בפרשה זו: א. מדוע בנה נח מזבח, והרי בכמה אין צורך במזבח, ואם תמצי לומר, שאף על פי כן בנה מזבח, מדוע הוצרך הכתוב לפרש זאת, והרי אין מזבח בכמה. ב. כיון שאין צורך בריח ניחוח, מדוע כתוב (ח, כא) וירח ה' את ריח הניחוח, ומשמע דנח הקריב לריח ניחוח, והרי בכמה אין צורך בריח ניחוח ג. מדוע לא כתוב מעשה השחיטה של נח, אלא שהעלה בלבד, כדתיב ויבן כו', ויעל עולות.

וכל זה בא הכתוב לבאר לפי שיטת רבי אלעזר בן יעקב. דבאמת, אף על פי

משך חכמה

פרשת נח, פסקא יב-יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקי טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(ט, ג) פֶּל רִמְשׁ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֶכְלָה פִּיֶּרֶק עֲשֵׂב נִתְתִּי לָכֶם אֶת פֶּל:

מדוע נאסר לאדם לאכול דגים ובעלי חיים, ולנח הותר

(ט, ג) כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה. דאדם³ לא הותר לו בשר לאכילה (סנהדרין נט, ב), רק נח זכה בהן בשכר טיפולו וקיומו אותם כל זמן היותו בתיבה, והכין להם מדור לקיים מיניהם, לכן בשכר זה ניתנו לו לאכלה, והדגים שבים שלא נימוחו במבול [קידושין יג, א] ניתנו לאכילה, שלא להטיל קנאה במעשה בראשית [מגילה כה, א]⁴.

הראשון לא הותר לו בשר לאכילה, דכתיב (א, כט) לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ - ולא חית הארץ לכם. וכשבאו בני נח התיר להם, שנאמר (ט, ג) כירק עשב נתתי לכם את כל, ולא נתנו חז"ל טעם בדבר.

ומבאר המשך חכמה הטעם בזה, דבאמת לא נתן ה' לאדם להרוג בעל חי למאכלו, אבל נח "בשכר טיפולו וקיומו אותם כל זמן היותו בתיבה, והכין להם מדור לקיים מיניהם, לכן בשכר זה ניתנו לו לאכלה בשכר טיפולו וקיומו אותם כל זמן היותו בתיבה, והכין להם מדור לקיים מיניהם, לכן בשכר זה ניתנו לו לאכלה".

אלא שלפי זה יש להקשות, דהנה הא דאדם הראשון לא הותר לאכול בשר, היינו גם דגים, כדכתיב (א, כט) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת פֶּל עֲשֵׂב זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פֵרִי עֵץ זֶרַע זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֶכְלָה", מפורש, דרק גידלוי קרקע ולא דגים הותר לאדם. והנה אמרו בקידושין (יג, א), דדגים שבים לא מתו במבול, אם כן מדוע הותר לנח לאכול דגים, והרי לא טיפל בהם, ובאיזה שכר זכה לאכול דגים שבים.

ומיישב המשך חכמה, כדי שלא להטיל קנאה במעשה בראשית. והוא, על פי מה שאמרו במגילה (כה, א) שלא יאמר על קן ציפור הגיעו רחמיה, כדי שלא יטיל קנאה במעשה בראשית, והיינו, שיאמרו שעל ציפור חס ועל אחרים לא חס, כמו כן הכא, כדי שלא יאמרו שעל דגים חס, ועל בעלי חיים לא חס, לכן, כיון שהותר בעלי חיים - הותר לאכול דגים.

⁴תמצית דבריו: בעלי חיים הותרו לנח בשכר טיפולו בהם וקיומם בזכותו, אבל הדגים שלא מתו במבול, הותר לאכול, כדי שלא יאמרו על הדגים חס, ועל בעלי חיים לא חס.

כהן (במדבר רבה, ד, ח), ורק העלאה היה עושה, דלזה בעי כהן, לכן כתיב ויעל עולות במזבח. ומה שהקריב מכל החיה והעוף, הוא כמדורשם (ויקרא רבה, אמור, כז, ו. ועוד), לא הטרחתי עליך להביא מן המדבר רק בקר וצאן שהם ברשותך, וזה הטעם שנאסר חיה ועוף להקרבה, כדי שלא ימסור אדם נפשו לצוד ציד להביא לקרבן ממדבר ומן הירודפים. לזה בנח, שהיו כולם אצלו ותחת ידו, היה מקריב מכולם, ונכון².

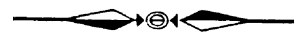

[יג]

ועל פי זה יש לומר, דכיון שכל בעלי החיים היו תחת יד נח, והיו מצויין אצלו, לכן היה מותר להקריב גם חיה וכל עוף, ובזה מיושב הכל, זה תוכן דבריו בסייעתא דשמיא.

[ודע שבכמה מקומות בזבחים (קח, ב. קטו, ב ועוד) מבואר בש"ס, שדין נח היה כדין מקריב בבמה, ולא על מזבח בבית המקדש, ולכן למדו מנח שמוותר להקריב כל בהמה וחיה בבמה, ולמדו מנח שצריך מזבח בבמה לחד מאן דאמר כו'. ואין זה קושיא כלל על דברי המשך חכמה, דהמשך חכמה בא לבאר, ששיטת רבי אלעזר בן יעקב היא אחרת משאר תנאים, ופליגי עליהו, וסובר שמזבח של נח היה דינו כבית המקדש, ומחלוקת תנאים היא, ולא בא אלא לבאר שיטת רבי אלעזר בן יעקב, ומבאר עד כמה עמוקה שיטתו, שבכמה מילים בא ליישב הרבה מאוד דקדוקים וענינים].

²תמצית דבריו: לפי רבי אלעזר בן יעקב, בנה נח את המזבח על מקום המקדש, ולכן לא היה דינו כבמה קטנה, אלא כהקרבה בבית המקדש ממש. ובזה מיושב - לפי רבי אלעזר בן יעקב - מדוע היה צריך מזבח, וריח ניחוח, והרי אין צורך במזבח בבמה ובריח ניחוח. ולכן לא כתוב ששחטם, כיון ששחיטה כשרה בזר אפילו בבית המקדש, ובניו שחטו, אבל הקרבה פסולה בזר בבית המקדש, לכן כתוב שהעלה שנח היה דינו ככהן. אבל אם היה דינו כבמה, קשה, שהרי גם זר כשר להקריב בבמה.

[יג]

³ [יג] תוכן דבריו, דגרסינן בסנהדרין (נט, ב) "אמר רב יהודה אמר רב: אדם

משך חכמה

פרשת נח, פסקא יב-יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקי טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

נט, א), אבל קודם מתן תורה הוה אסור מפרכסת לדידהו, ולזה כתיב בנפשו דמו, שב' הוא ייחס קצת, שעדיין קצת נפשו בו, אבל בפרשת ראה (דברים יב, כג) כתיב ולא תאכל הנפש עם הבשר, ומלת עם הוא על הדביקות האמיתי, אבל אם נשחטה אף על פי שמפרכסת, אין הנפש דבוק בו, מותר, והבן⁷.

[טו - המשך]

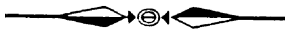
דין בשר טמאה מפרכסת לגוי לאחר מתן תורה

ולפי זה⁸ יתכן דחזקיה דסבר דעובד גילולים ששחט בהמה

בני נח, באמת היה אסור בשר מפרכסת לבני נח ולישראל שהיו אז בני נח, לפיכך אף לשיטת הפוסקים שאוסרים לגוי בשר טהורה מפרכסת לגוי אתי שפיר דקדוק הפוסקים.

⁶ בנדפס: לישראל אסור ולעו"ג שרי. והוא טעות סופר דמוכח, לכן תיקנו.

⁷ תמצית דבריו: בהמה שנשחטה והיא מפרכסת, מותרת לישראל, ונחלקו הפוסקים האם מותרת לגוי. ואפילו למתירים לגוי, היינו לאחר מתן תורה, דכל שמותר לישראל מותר לגוי, אבל לפני מתן תורה הכל מודים שהיה בשר מפרכסת אסור לבני נח, דליכא טעם זה. ובזה מיושב היטב דקדוק לשון הכתוב כאן, דכתיב "בשר בנפשו", ובפרשת ראה כתיב "הנפש עם הבשר".

[טו]

⁸ [טו] תוכן דבריו, על פי מה שביאר לעיל, יבאר ביאור חדש בסוגיא בחולין, ומיישב קושיא גדולה מאוד. דהנה נתבאר שבני נח נאסרו בבשר בהמה מפרכסת, ורק לאחר מתן תורה הותר לישראל, ואגב ישראל הותר לבני נח. והנה בהמה טמאה אסורה לישראל באכילה, לפי זה יש לומר, דבבהמה טמאה אין טעם להתיר לגוי מפרכסת מטעם דליכא מידי דשרי לישראל ולגוי אסור, דבלאו הכי ישראל אסור בבהמה טמאה, [וסברא זו כבר כתבו התוס' בחולין לג, א ד"ה אחד], אם כן יש לומר, שלענין בהמה טמאה, אפילו לאחר מתן תורה, יש הבדל בין ישראל לגוי בשחט בהמה טמאה והיא מפרכסת, דלישראל יהיה דינה כמתה, שכבר אמרה תורה לישראל בפרשת ראה שאין דין אבר מן החי לישראל רק כאשר כל הנפש

[יד]

(ט, ד) אַךְ בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ:

דין בשר טהורה מפרכסת לפני מתן תורה

(ט, ד) אַךְ בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ. תרגם⁵ יונתן בהמה שנשחטה ועדיין מפרכסת. כי אף על פי שדעת הפוסקים (תורת הבית הארוך בית ב שער ג. ועוד) דהיא מותרת, דלא כרמב"ם (מלכים ט, יג), הוא משום הואיל ושריא לישראל (חולין לג, ב), דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעובדי גילולים אסור⁶ (סנהדרין

[יד]

⁵ תוכן דבריו ליישב שינוי לשון הפסוק כאן, לפרשת ראה. דהכא (ט, ד) כתיב "אַךְ בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ", ובפרשת ראה (דברים יב, כג) כתיב "וְלֹא תֹאכְלֵם הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר". ומבאר, דלבני ישראל מותר לאכול בשר בהמה לאחר שנשחטה אפילו שהיא מפרכסת, ולבני נח אסור עד שתצא נפשה לגמרי, לפיכך בפרשת ראה כתוב לשון שמשמעו שאסור רק כאשר הנפש לגמרי עם הבשר, אבל כשאין כל הנפש עם הבשר, והיינו שנשחטה והיא מפרכסת מותר לאוכלה, לכן כתוב "וְלֹא תֹאכְלֵם הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר". שלשון זה משמע דדוקא כשהנפש לגמרי עם הבשר לא תאכל, אבל כשהיא קצת עמה תאכל, אבל כאן דאירי בבני נח, כתיב "בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ", והבי"ת משמעו אפילו קצת הנפש היא עם הבשר לא תאכל, דהיינו אפילו שיש קצת נפש בבשר אסור לאכול.

אלא שיש לדקדק בזה, דהרי פסק הרשב"א (תורת הבית הארוך בית ב שער ג) ועוד פוסקים, דבני נח מותרים לאכול בשר מפרכסת טהורה לאחר שנשחטה, ומקורו בסוגיא דחולין (לג, ב) [ואין כאן המקום להאריך בביאור הסוגיא], ודעת הרמב"ם (מלכים ט, יג) דלבני נח אסור בשר מפרכסת היא דעת יחיד, אם כן איך ניישב המקרא לדעת הפוסקים.

ומבאר המשך חכמה, דבאמת אפילו הפוסקים שהתירו לגוי בשר מפרכסת, אינו אלא מטעם שהותר לישראל בשר מפרכסת (חולין לג, ב), ואמרו בסנהדרין (נט, א) דאין דבר שאסור לבני נח ומותר לישראל, וכיון שלישראל מותר בשר מפרכסת, על כרחך גם לבני נח מותר, וכיון שזהו טעמם לא קשיא מידי, דכל זה שאוסרים בשר מפרכסת לגוי, אינו אלא לאחר מתן תורה, שהותר לישראל בשר מפרכסת, אבל לפני מתן תורה שכולם היו

משך חכמה

פרשת נח, פסקא יב-יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקי טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

לבן נח, ובתוספות רבי עקיבא (טהרות, שם) הניח זה בתימה. ודו"ק?

[טז]

(ט, ו) שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם:

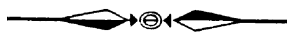
מה הפירוש שופך דם האדם באדם

(ט, ו) שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלקים וכו'. על

הנשה "עכ"ל. והקשה רבי עקיבא אייגר וז"ל "מכאן תמוה לי, דהא חזקיה סבירא ליה בחולין דף קכא, ב, דשחט טמאה ומפרכסת ליכא אבר מן החי לבן נח, איך יפרש מתניתין זו דעל כורחך מיירי לענין בן נח, והא הכא גם כן דשחטה ישראל, כדקתני ברישא גבי עוף טהור דשחיתתו מטהרתו, וצ"ע" עכ"ל.

ולאור המבואר יש לומר דלא קשה מידי, דכבר נתבאר דלא אמר חזקיה שהיא מתה אלא לישראל, אבל לבן נח מודה שהיא כחיה ויש בה דין אבר מן החי, והמשנה איירי לבן נח באכילה, ולא לענין טומאה לישראל, [ונפקא מינא, אם ישראל מותר להאכיל לבן נח, או אם כן נח שמקיים ז' מצוות בני נח בא לפנינו לשאול אם מותר], ולא קשה מידי.

⁹תמצית דבריו: נתבאר, דהטעם שמפרכסת מותרת לבן נח, כיון שלישאל היא מותרת. ולפי זה יש לומר, דבהמה טמאה ששחטה ומפרכסת, דבלאו הכי אסורה לישראל - דטמאה היא - יש לומר דדינה כחיה לענין אבר מן החי לבן נח כמו לפני מתן תורה. ומה שנחלקו רבי יוחנן וחזקיה בבהמה טמאה מפרכסת אם יש בה אבר מן החי, היינו לישראל ולענין טומאה, דנחלקו אם גם בטמאה אמרה תורה מפרכסת כמותה, אבל לבן נח ולאכילה הכל מודים שאסורה.

[טז]

ומפרכסת, דיצאה מכלל חיה, אפשר דרק לישראל, דכתיב (דברים יב, כג) הנפש עם הבשר, שמורה על דבוק אמיתי, לא היכי ששחט בה רוב שנים, שהדביקות אינו גמורה, שנפשה מפרכסת לצאת, וכמו שאמרו חי הוא וסופו למות [ריש מי שאחזו (גיטין ע, ב)]. אבל בן נח לחזקיה גם כן מוזהר כל זמן שמפרכסת, דכתיב (ט, ד) בנפשו, והבי"ת בא על יחס קצת [ויש לעיין לפי זה בהא דמיייתי מברייתא דלא כחזקיה, הוא מדתני אבר הפורש ממנה כפורש מן החי, דזה לישראל, דלסוף תני ואסור לבן נח], ואם כן לפי זה מצאנו תירוץ להא דתנן בריש טהרות (א, ג) ומיייתי לה בחולין (קב, א) באבר מן החי מן עוף טמא ואין שחיטה מטהרתה, דמפרש, לבן נח, ולאכילה אמר, דלחזקיה גם כן אסור

עם הבשר, אבל בקצת ממנה, דינה כמותה, ונפקא מינא שמטמאה כנבלה דהיא כמותה, אבל לבן נח יש לומר דנשאר דינו כמו לפני מתן תורה, שאם יש קצת נפש עם הבשר דינו כאבר מן החי, והיא כחיה.

ועל פי זה, יתבאר לנו ביאור חדש במחלוקת חזקיה ורבי יוחנן בחולין (קכא, ב), דנחלקו בשחט בהמה טמאה והיא מפרכסת, אם מותרת לגוי משום אבר מן החי, דחזקיה מתיר משום אבר מן החי דהיא כמותה, ורבי יוחנן מטמא משום אבר מן החי דהיא כחיה, והיא אבר מן החי.

ולפי המבואר יש לומר דלא נחלקו אלא בישראל, שאמרה תורה בבהמה טהורה שלא נאסר אבר מן החי רק כאשר כל הנפש עם הבשר, אבל בקצת נפש כמפרכסת אין אבר מן החי, ובוזה נחלקו בבהמה טמאה מפרכסת לישראל, דחזקיה סובר שגם בטמאה לא אמרה תורה שיש דין אבר מן החי לישראל, רק בכל הנפש עם הבשר, ורבי יוחנן סובר שדוקא בטהורה אינה כחיה, אבל בבהמה טמאה אין דינה כאבר מן החי. וכל זה בישראל, אבל בגוי גם חזקיה מודה שהיא אסורה משום אבר מן החי כמו לפני מתן תורה. ומה שהקשו (שם) על חזקיה מברייתא דאמרה שהיא כמותה, ולא תירצו דאיירי בגוי, כיון שמוכח בברייתא שאיירי ברישא בישראל, ורק בסיפא איירי בבן נח.

ועל פי זה מיושב קושיא גדולה שהקשה בתוס' רבי עקיבא איגר במסכת טהרות (א, ג), דתנן "נבלת העוף הטמא, אין שחיטתה מטהרתה". ופירש הברטנורא וז"ל "ואין שחיטתה מטהרתה - באכילה, לבן נח שמותר בעוף טמא ואסור באבר מן החי, ואם שחטה והיא מפרכסת לא טיהרתה שחיטתה באכילה עד שתמות. אף על גב דבטהורה אפילו מפרכסת מתרת השחיטה לבן נח מיגו דמכשרא לישראל. והכי מיפרשה מתניתין בשלהי פרק גיד

משך חכמה

פרשת נח, פסקא יב-יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקי טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יז]

(ט, ו-ז) שִׁפְךָ דָם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בְּצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה

אֶת הָאָדָם: וְאַתָּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בְּאֶרֶץ וְרַבּוּ בָהּ:

אם יש מצות פריה ורביה בזמן שישראל נרדפין ומומתין ע"י הגויים

(ט, ו) שופך דם האדם כו' ואתם פרו ורבו כו'. שטחיות הכתובים¹²

[יז]

¹² [יז] תוכן דבריו, לבאר מהו הקשר בין פסוק ז' "שִׁפְךָ דָם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ

יִשְׁפָּךְ כִּי בְּצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם", לפסוק ח' וְאַתָּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ

בְּאֶרֶץ וְרַבּוּ בָהּ". ומבאר על פי שאמרו בבבא בתרא (ס, ב) וז"ל "תניא, אמר

רבי ישמעאל בן אלישע: מיום שפשטה מלכות הרשעה, שגזרת עלינו

גזירות רעות וקשות, ומבטלת ממנו תורה ומצוות, ואין מנחת אותנו ליכנס

לשבוע הבן, ואמרי לה: לישוע הבן, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא

אשה ולהוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו, אלא הנח

להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין" ע"כ. ופירש רשב"ם

[המשך חכמה כתב רש"י וכוונתו לרשב"ם], וז"ל "ונמצא זרעו של אברהם

אבינו כלה מאליו - בענין טוב ולא על ידי עובדי כוכבים ומצות לא יבטלו

עוד: אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין - במה שלוקחין נשים

שאינם סבורים שיש איסור בדבר: ואל יהיו מזידין - דמשום דלא יוכלו

לעמוד בה יבטלוה ונמצאו מזידין הלכך לא גזרינן" עכ"ל רשב"ם.

ועל פי זה יש לפרש פסוקים אלו, דבא הכתוב לומר, "אף בשעה שיש חרב

ושפיכות דם הרבה, אין לכם להביט על זה, כי אנכי אדרוש את נפש האדם,

ושופך דם האדם דמו ישפך, רק אתם פרו ורבו, ולא תאמרו כי למה נלד

לבהלה ולכליון, מוטב שיהיה כלה מאליו, אין לכם להביט על זה".

ועל פי זה יתיישב מה שיש להקשות על דברי השאלות בפרשת וזאת

הברכה (שאלתא קסה), דכתב שהמקור לחיוב מצות פריה ורביה בישראל

הוא מדכתיב בירמיה (כט, ו) "קחו נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת וּקְחוּ לְבָנֵיכֶם

נָשִׁים וְאֶת בָּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לְאִנָּשִׁים וְתִלְדְּנָה בָנִים וּבָנוֹת וְרַבּוּ שָׁם וְאַל תִּמְעָטוּ",

והוא תימה, מדוע לא מביא את הפסוק (א, כח) דציוה ה' לאדם פרו ורבו,

וכן הוא בכל מוני המצוות שהביאו פסוק זה לחיוב פריה ורביה. ואף על פי

שלבני נח נאמרה לפני מתן תורה, מכל מקום, מה שנאמר לבני נח לפני מתן

דרך מליצה יתכן¹⁰, כי באדם קאי על דיין, שנהרג בן נח [בימים

הקדמונים] בדיין אחד. עיין אונקלוס על מימר דיניא, ובסנהדרין

(נז, ב) יעיון שם. וזה שאמר כי בצלם וכו', בדמיון צלמו, מה הוא

זן ביחידי (אבות ד, ח) אף את תהא זן ביחידי, כי שכל האדם

אשר הוא השופט בצדק, הוא חלק מהכל האמיתי יתברך שמו¹¹.

¹⁰ [טז] תוכן דבריו, דהנה הא דכתיב "שִׁפְךָ דָם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי

בְּצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם", פשט הכתוב הוא, שמי שיפוך דם אדם,

דהיינו שירצח אדם, ישפך דמו על ידי עדים, ומה שכתוב "בְּאָדָם", פירושו

בעדים, והמשך הכתוב הוא, שכל כך חמורה רציחה, כי הבורא ברא את

האדם בצלמו, וכן פירש רש"י וז"ל "באדם דמו ישפך - אם יש עדים

המיתוהו אתם, למה, כי בצלם אלהים וגו': עשה את האדם - זה מקרא חסר,

וצריך להיות עשה העושה את האדם, וכן הרבה במקרא" עכ"ל. אבל

אונקלוס תירגם, דבאדם זה סנהדרין דז"ל "דיישוד דמא דאנשא בסהדין,

על מימר דיניא, דמיה יתאשד, ארי בצלם אלהים עבד ית אנשא".

והנה איתא בסנהדרין (נז, ב) "בן נח נהרג בדיין אחד כו' מנהני מילי, אמר

רב יהודה: דאמר קרא (ט, ו) אך את דמכם לנפשתיכם אדרש - אפילו בדיין

אחד" ע"כ. והמשך חכמה בא להביא מקור אחר דבן נח נהרג בדיין אחד,

וכן לפרש שהכתוב נותן טעם מדוע נהרג בדיין אחד. וכך פירוש הכתוב

דחא דכתיב "בְּאָדָם", פירושו בדיין אחד, כאונקלוס דתרגם על דיינים.

והיינו רק דיין אחד, דבְּאָדָם משמע יחיד, ונותן הכתוב טעם מדוע נהרג

בדיין אחד, כיון שהאדם נברא בצלם אלוקים, וכמו שה' יתברך דן יחידי,

כדתנן באבות (ד, ח) "הוא היה אומר אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא

אחד", כך האדם שנברא בצלם, דן יחידי. כיון ששכל האדם ששופט צדק

הוא חלק מהבורא יתברך, שברא את האדם בצלמו. ונלאחר מתן תורה דנין

על פי התורה, ועל פי התורה צריך שלושה דיינים].

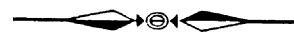
¹¹ תמצית דבריו: בן נח נהרג בדין אחד, ואולי זה פירוש הכתוב

כאן "שִׁפְךָ דָם הָאָדָם" פירוש רוצח. "בְּאָדָם" פירוש על ידי דיין

אחד, "דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ". ומבאר הטעם, "כִּי בְּצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת

הָאָדָם", וכמו שה' דן יחידי, כך הדיין יכול לדון יחידי שנברא

בצלם אלוקים, הוא השכל השופט צדק.

משך חכמה

פרשת נח, פסקא יב-יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקי טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

דרב אחאי, פרשה ברכה (שאלתא קסה), דמצוה ליקח נשים ולהוליד בנים מקרא דירמיה (כט, ו) דאמר קחו לכם נשים והולידו בנים, כוונתו דאף בעת הגזירה והגלות, מצוה לפרות ולרבות כמו ירמיה שציוה לבני הגולה בבבל. ועיין הגהות מיימוני פרק טו, ח מהלכות אישות בזה, ודו"ק היטב¹³.

על פי הברייתא בסוף חזקת הבתים (בבא בתרא ס, ב), בדין שנגזור על עצמינו שלא נישא נשים כו', ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלים מאיליו ולא על ידי עובדי כוכבים, רש"י, לזה אמר, כי אף בשעה שיש חרב ושפיכות דם הרבה, אין לכם להביט על זה, כי אנכי אדרוש את נפש האדם, ושופך דם האדם דמו ישפך, רק אתם פרו ורבו, ולא תאמרו כי למה נלד לבהלה ולכליון, מוטב שיהיה כלה מאליו, אין לכם להביט על זה. ולכן כתיב בשאלתות

אביאסף, דאפילו בזמן הגלות יש מצות פריה ורביה, לכן מעיקר הדין היה צריך להוציא, אלא שמחמת הגזירות אין כופין להוציא. ואין זה סותר לדברי השאלתות, דגם השאלתות יכול לומר כן, דמחמת הגזירות אין כופין להוציא, דהא דחייב להוציא הוא דינא דרבנן, דמדאוריתא עשה מה שמוטל עליו, אלא שתיקנו חכמים שיוציא, ובזמן הגזירות לא תיקנו שיוציא, לזה הביא את דברי ההגהות, לומר, דאף על פי שיש מצות פריה ורביה בגלות - אין חייב להוציא.

¹³ תמצית דבריו: אפילו בזמן שיש גלות, וישראל נהרגין, מצוה לקיים פריה ורביה, "כי אף בשעה שיש חרב ושפיכות דם הרבה, אין לכם להביט על זה, כי אנכי אדרוש את נפש האדם, ושופך דם האדם דמו ישפך, רק אתם פרו ורבו". אלא שמכל מקום, אם נשא אשה ולא ילדה אפילו לאחר עשר שנים - אין חייב להוציא בגלות.

תורה הוא גם לישראל, והרי אמרו בסנהדרין (נט, א) דמצוה שנאמרה לפני מתן תורה ולא נשנית בהר סיני, רק ישראל חייבים בה ולא בני נח. אבל לאור המבואר לעיל יש לומר, דהשאלתות נתכון בזה כונה גדולה מאוד, דהנה בירמיהו איירי בזמן שהיו ישראל בגולה ונרדפין, ואף על פי כן אמר להם ירמיה שישאו נשים וילדו בנים ובנות, ולזה נתכון השאלתות, להביא ראיה, שאף בזמן הגלות יש מצות פריה ורביה.

והנה מבואר ביבמות (סד, א) דמי שנשא אשה ולאחר עשר שנים לא ילדה אין לו להבטל ממצות פריה ורביה, ויוציא ויתן כתובה, וכתב בהגהות מיימוניות הלכות אישות (פרק טו, ח) בשם אביאסף, דבזמנינו אין כופין להוציא. וז"ל "וכתב עוד, דאין כופין להוציא אפילו בארץ ישראל מהא דגרסינן סוף פרק חזקת הבתים, מיום שחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא ושלא להוליד בנים, אלא שאין גזורין גזירה על הציבור אלא א"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה, הילכך לכל הפחות אין כופין להוציא אפילו בארץ ישראל ע"כ באביאסף" עכ"ל, הנה מבואר בדברי

